

Det finnes ikke noe nasjonalt sosialdemokrati

Taler

Thorbjørn Jagland

Dato

8 november 2002

Sted

Folkets Hus, Oslo

Omstendigheter

Åpning av Arbeiderpartiets landsmøte

- 1 Partifeller, la meg si noen ord ved åpningen. Og det kan hende at talen blir litt lenger enn det som er vanlig, men jeg skal ikke holde på så lenge som en sekretær i det kinesiske kommunistpartiet en gang gjorde. Han holdt på og holdt på og salen tømtes etter hvert. Og det ble færre og færre igjen. Og til slutt var det bare
- 5 én igjen. Men han fortsatte å lese opp sentralkomiteens manuskript. Og når han var ferdig, så gikk han ned og sa at det var jammen bra du ble sittende. Du skal bli forfremmet i partiet. Så sa han: "Du skjønner, at jeg måtte, fordi at jeg var andre taler."
- 10 Men ved åpningen av landsmøtet, vil jeg etter 25 år i Sentralstyret gjøre et lite tilbakeblikk og se litt inn i framtida.
- 15 Da jeg kom inn på partikontoret som internasjonal sekretær og utredningssekretær i 1981, var det fortsatt kald krig og terrorbalanse. Med Berlinmurens fall noen år senere, var en epoke over og to verdenskriger ble avsluttet. Og Berlinmurens fall skapte som vi husker en utrolig optimisme. Og hvem kunne da tro at det nye årtusen begynner på en så dramatisk måte som det
- 20 vi nå ser. Konflikten mellom vesten og muslimer ble plutselig synlig. Terrorbalansen ble paradoksalt avløst av global terror fordi islam ekstremister erklærte vesten hellig krig. Og fordi den amerikanske president svarte med korstog. Og til tross for at globaliseringen skulle bringe kulturer og land nærmere sammen, forskanser nå regioner og religioner seg bak sine egne
- 25 forestillinger om seg selv og andre. Og dette, partifeller, er kanskje det farligste i dagens situasjon, og vi som sosialdemokrater må ikke gå i den fella.

30

Hvorfor skjer dette? Jeg vil ta dere med på en liten reise rundt i veden for å søke etter svaret. La oss dra til Midtøsten: Se for dere et hjem i en palestinsk flyktningeleir. Det mest i øyenfallende du ser når du kommer inn av døra, det er et fjernsynsapparat. Og oppå det fjernsynsapparatet står det et palestinsk flagg. 35 Fjernsynsapparatet formidler den enorme avstanden i velstand og rikdom som vi har i vesten. Og den misère som de selv opplever, den tragedie som de selv opplever. Og flagget symboliserer drømmen om å komme ut av leirene og hjem. Hjem til et eget land. Det er denne fattigdomsbomben som nå eksploderer i Midtøsten. Over hele verden sitter folk i blikkskur og stråhytter. Alle har et 40 fjernsynsapparat. Det er det eneste de har fått ut av globaliseringen. Ved siden av at dette er en stor menneskelig tragedie, utgjør denne fattigdommen den største trusselen mot menneskeheten. Og derfor den største oppgaven for sosialdemokratiet i dag: utrydde fattigdommen i verden.

45

Men fordi konflikten mellom palestinere og israelere er blitt større og mer uforsonlig, så degenererer også den politiske retorikken til de forenklede beskyldninger og tvinger oss alle inn i bestemte båser. Men følger man 50 utviklingen nøye, så ser vi at det er to fløyer på hver side. Mange både på palestinsk og israelsk side står fortsatt bak Oslo-avtalen og vil opprette en palestinsk stat side om side med Israel. De er nå imidlertid skjøvet til side av begge sider av en radikal nasjonalisme. I Israel representert ved Sharon, som aldri har akseptert Oslo-avtalen, som aldri har akseptert at de okkuperte områdene er 55 okkupert. På palestinsk-arabisk side har de fått overtaket som har hele tiden hatt utslettelse av staten Israel som mål. Derfor gjør de sitt beste for å undergrave de palestinske myndighetene. Og det er de i ferd med å klare, og de har økende oppslutning. Og denne terroren som for meste styres av Hizbolla og Hamas. Hizbolla - som Syria og Iran står bak, oppnår det de vil: å knuse fredsbevegelsen 60 i Israel fordi de har som mål å utslette staten Israel. Og slik har denne fundamentalismen på begge sider klart å drepe fredsprosessen med store konsekvenser for hele verdenssamfunnet.

65

La oss dra til Gulfen. Hvis dere reiser til Saudi-Arabias hovedstad Riad så vil

dere oppdage noe som man først tenker over når man kommer dit. Nemlig det at man ikke har trodd på det man har lest om. At hver fredag så halshogges det mennesker, og det kappes av bein og armer ettersom hva man har gjort på torget, til applaus fra befolkningen. Kvinnene har ikke lov til å kjøre bil, har ikke lov til å jobbe, har ikke lov til å gå ut på gaten. Og så oppdager du at det er sant. Det er sant! Dette skjer i det 21. århundre.

Og hva verre er: Mens kongen brukte en milliard kroner på sommerferien i år, så lever befolkningen i en utrolig fattigdom og undertrykkelse. Oljeinteressene i landet har blokkert den sosiale utviklingen og skapt et samfunn som beveger seg på to plan. Med ett bein i den globale kapitalismen og et annet i middelalderen. Og terroren springer ut av denne situasjonen.

Men over hele Midtøsten er situasjonen den samme. FNs utviklingsprogram har lagt fram en rapport nylig som sier at disse landene er lavest på en indeks over demokrati og menneskerettigheter. Landene bruker minst penger på forskning og utdanning. Og dere, vær klar over én ting: De har ikke en aldrende befolkning som oss. Det blir flere og flere unge mennesker. Over alt finnes det et økende antall unge mennesker uten utdanning, uten jobb, uten håp. Desperate ungdommer. Og nettopp derfor må jeg advare mot denne gjengse oppfatningen og måten å undervurdere deres nasjonale følelser på. Som sosialister er det vår plikt å vise dem at vi kan se verden også fra deres synspunkt.

Når det i vesten snakkes om korstog, så kan man ikke la være å tenke på korstogenes betydning for araberne. Det er sant at de arabiske landene har holdt palestinerne som forhandlingskort i alle år, og egentlig ikke gjort mye for dem.

Men for den arabiske befolkning overskygges dette av det faktum at den israelske okkupasjonen er inne i det fjerde tiåret i strid med internasjonal rett. Og videre, at okkupasjonen får fortsette, mens man krever maktbruk mot Irak, ikke bare for å bli kvitt masseødelegglesesvåpen, men også for å få vekk Saddam Hussein, som jeg også gjerne skulle bli kvitt. Og dere også. Men det er klart det at når man skal ha med disse landene som ikke er et hår bedre i

menneskerettigheter, for å bli kvitt det regimet, så skjønner ikke den arabiske befolkning og ungdommen i de arabiske landene noe som helst. Og derfor solidariseres det.

110

Og her kommer jeg til det viktigste poenget. Nemlig at konflikten mellom palestinere og israelere holder hele denne verdens i en form for stillstand - som fører til underutvikling. Lederne i de arabiske landene kan kanalisere frustrasjonen i befolkningen mot Israel i stedet for å svare på den selv. Og Israel synker mer og mer ned i en krigsøkonomi. Hvert 4. barn lever nå under fattigdomsgrensen fordi pengene går til krig og okkupere vestbredden.

120

Fred kunne bane veien for en ny situasjon. Akkurat som Berlin-murens fall førte til en revolusjon over store deler av Europa, vil freden kunne skape en sosial revolusjon i Midtøsten. Konflikten mellom israelere og palestinere er en barriere mot forandringer akkurat som Berlin-muren var en barriere for forandring i Europa i sin tid, på vårt eget kontinent.

130

Skal man få bukt med terroren, må man skape fred mellom palestinere og israelere i stedet for å starte enda en ny krig i dette området.

Kan konflikten i Midtøsten forklare volden i Indonesia? Nei, ikke direkte, men den springer ut av det samme: Sammenbruddet av de gamle ideologiske motsetninger fra den kalde krigen skapte behov for nye identiteter og lagde nye skillelinjer. Nå ble etnisk tilhørighet og religion samlingspunktene - mot moderniteten og globaliseringen. Siden fattige mennesker ikke har fått noe ut av globaliseringen og ser den moderne verdens symboler bare i form av skyskrapere og store biler, som de aldri kommer i nærheten av, så søker noen av dem til folk som med vold vil stanse det som de kaller "vestens globalisering".

De globale informasjonsstrømmene sprer slike ideer fra kontinent til kontinent.

Det som har samlet den muslimske delen av verden, og det er tross alt 1 milliard mennesker, det har vært palestinernes situasjon, okkupasjonen av deres jord og muslimenes tredje helligste moske i Jerusalem.

150

Så akkurat som Berlin-muren var grensen over alle grenser - grensen som ikke bare delte Tyskland i to, men som delte Europa i to og som delte en hel verden i to - er konflikten mellom israelere og palestinere konflikten i dag over alle konflikter - konflikten som deler en hel verden i to og skaper et dypt og
155 ulykkelig skisma mellom vesten og Islam. Dette må vi overvinne hvis freden skal bevares.

160

Arbeiderpartiet har helt fra begynnelsen støttet at vi måtte stå opp mot terrorismen. Det finnes ingen mulighet for ettergivenhet. Men dette er ikke det samme som å gå til krig i alle situasjoner. Krig er siste utvei.

165

Norge har arbeidet for enighet i Sikkerhetsrådet, og nå ser du ut til at vi får det. Og at Irak får seg forelagt klare betingelser for våpeninspektørenes arbeid. Og det er viktig at Sikkerhetsrådet har styringen, og at det ikke er noen automatikk i bruk av makt. Norge kan ikke støtte noe tiltak uten mandat fra Sikkerhetsrådet.
170 Men vi kan heller ikke sette oss utenfor sikkerhetsrådets vedtak. Vi må jo være de første til å underlegge oss Sikkerhetsrådet. Og ikke gjøre som noen andre vill. Bare ta de vedtakene som man selv ønsker. Og samtidig må Norge presse på for at det tas et nytt grep i konflikten mellom israelere og palestinere.
175 Grunnprinsippene for dette må rett og slett være: Det kan ikke bli fred uten at palestinerne får frihet. Men det kan heller ikke bli fred uten at Israel får sikkerhet. Det siste må man jo skjønne når man ser på hele historien. Og de voldelige omgivelsene man har hatt de ri tiår eter tiår.

180

Er Oslo-avtalen død, spør mange? Nei, den førte til at de to partene har anerkjent hverandre. Som følge av dette ble det opprettet de palestinske

185 myndigheter som skulle overta de okkuperte områdene etter hvert som de israelske myndighetene trakk seg ut.

190 Dette kan aldri legges dødt. Man kan ikke skru klokka tilbake. Men Oslo-prosessen er død. Den skrittvisе veien mot en palestinsk stat har ikke vært vellykket.

195

I vår var Sosialistinternasjonalen samlet til møte i Madrid. Shimon Peres og Jassir Arafat ba på dette møtet meg, som leder av Internasjonalens Midtøstenkomite, om å lage en fredsplan som alle tre medlemspartier i Internasjonalen: Israels Meretz, som var Israels SV, Israels Arbeiderparti og
200 Fatah kunne godta på rådsmøtet i Casablanca noen uker senere. Jeg la på bakgrunn av konsultasjoner med ledelsene i alle tre partier fram følgende:

205 Jeg grep fatt i den ene svakheten ved Oslo-prosessen: Fordi den skrittvisе veien mot fred ikke har lykket, må man raskt innkalle til en internasjonal konferanse som starter opp igjen forhandlingene. Og disse forhandlingene må begynne med å opprette en palestinsk stat slik at det er to likeverdige parter som forhandler med hverandre.

210

Staten må etableres på Vestbredden og i Gaza og ha Øst-Jerusalem som hovedstad.

215

Det andre som ikke fungerte med Oslo-prosessen, var at det ble forutsatt at de to parter skulle komme fram til en løsning seg imellom uten internasjonal
220 innblanding. Israel har hele tiden motsatt seg internasjonale løsninger. Men ledelsen i Arbeiderpartiet gikk på dette møtet oppsiktsvekkende nok inn for følgende:

225

At det internasjonale samfunn må overvåke framtidige forhandlinger.

230

At det internasjonale samfunn må garantere en framtidig grense mellom de to stater gjennom utplassering av en robust internasjonal militær styrke.

235

At Jerusalem må være hovedstad for begge stater med en internasjonal status.

240

At det internasjonale samfunn må ta det hele og fulle ansvaret for flyktningenes videre skjebne basert på en avtale de to partene kommer fram til. Og vårt forslag om å opprette et fond under Sikkerhetsrådet for å finansiere dette fikk full tilslutning.

245

Alt dette sluttet ledelsen i disse 3 partiene seg til på møtet i Casablanca.

250

Jeg var også med i den fem manns store internasjonale komiteen som President Clinton og Generalsekretær Kofi Annan opprettet for å komme med anbefalinger om hvordan man skulle komme til forhandlingsbordet. Vi pekte på to viktige tillitsskapende tiltak:

255

1. Bosettingene må stoppes. Israel må forstå hvor provoserende det er at det hver eneste dag tas land fra palestinerne - i strid med internasjonal rett. I strid med Oslo-avtalen.

260

265 2. Terroren må stoppes.

270 Vi har den siste tiden opplevd bombeangrepet i Helsingfors, som ikke var en politisk terror, men som allikevel var terror. Gisselaksjonen i teateret i Moskva og den forferdelige terroren på Bali. Plutselig kom denne terror nærmere inn på oss. Jeg tror rett og slett fordi Helsingfors er nærmere Oslo, fordi vi i Moskva fikk se hvordan det vil si å være gissel inne i et teater, vi så det nærmest på fjernsyn. Ikke bare se de døde etterpå. Og fordi på Bali befant det seg 275 nordmenn. Da ble slike hendelser ikke lenger en vanlig foreteelse slik terrorangrepene mot Israel dessverre er blitt. Flimmer på fjernsynsskjermen nesten hver eneste kveld.

280 Det er, dere, nødvendig at vi forstår terrorens røtter, men det er også nødvendig å forstå terrorens virkninger. Hva den med mennesker. Og vi må ikke sove. Vi må forstå at terroren rykker stadig nærmere inn på oss og at vi må ta et politisk ansvar for å få bukt med den. Dette gjelder vår framtid.

285

Jeg håper virkelig at Landsmøtet står bak den linje som Arbeiderpartiet har hatt og jeg som leder har stått for på vegne av det internasjonale samfunn gjennom 290 Mitchel-komiteen og på vegne av den internasjonale sosialistiske bevegelse. Den er mer radikal enn høylydt retorikk Vi har klart å opprettholde dialog selv under de vanskeligste omstendigheter som for eksempel på møtet i Casablanca - på et tidspunkt da ingen andre var i stand til å bringe de to parter sammen. Nå har det israelske Arbeiderparti trukket seg ut av regjeringen. Byggingen av et 295 fredsalternativ kan starte i Israel. Da skjønner man hvor viktig det har vært at vi har klart å bevare kontakten mellom partene - som kan få ny betydning dersom fredsalternativet ser dagens lys i Israel. Dialog er det eneste alternativ i Midtøsten.

300

Og hva kan Norge gjøre nå? Jo, regjeringen kan utplassere mer norsk personell i de okkuperte områdene. Den kan oppfordre hjelpeorganisasjonene og andre til
305 å øke sin tilstedeværelse og få andre til å gjøre det samme. For å hjelpe de palestinske myndigheter til å bygge opp igjen og reformere seg selv, og for å demonstrere at dette landet ikke skal kunne okkuperes på varig basis. Da må man i så fall også kaste ut det internasjonale samfunn. Så langt er det kommet. At vi faktisk er nødt til å gå til et skritt etter min oppfatning.

310

La oss dra til Asia. Husker dere båten Tampa for litt over et år siden i Stillehavet? Den hadde 400 afghanske flyktninger om bord. Grunnen til at det
315 var så viktig for australske myndigheter at disse kom til australsk havn, det var at australsk regjering de visste at det var ikke bare 400 afghanske flyktninger det dreide seg om. Det befant seg og befinner seg 4 millioner afghanske flyktninger rundt Stillehavet som vil ta sjansen på å komme seg over havet. Til frihet.

320

Og nå vil jeg snakke mer om vann. Himalaya, som også ligger i Asia, har verdens tredje største is og snømasser, etter de vi finner på Grønland og i Antarktis. Disse is- og snømassene er utgangspunktet for verdens største elver, Yangste,
325 Den gule elv, Tanges, Ganges. Og disse is- og snømassene i Himalaya, altså de tredje største, begynner nå å smelte, antakelig som følge av klimaendringene. Hvis dette fortsetter vil vannstanden i disse elvene begynne å øke. Langs disse elvene bor det hundrevis av millioner mennesker som dyrker sin ris. Og de vil bli drevet på flukt inn til allerede overfylte byer. Og har dere partifeller, hørt om de
330 svarte skyene over Asia? De ligger som et mørkt teppe over alle de store byene i Asia, av forurensinger som skygger for sola for hundrevis av millioner fattige mennesker. Og nye millioner vil bli drevet på flukt inn under disse svarte skyene som følge av klimaendringene.

335

La oss dra tilbake til Midtøsten. Det motsatte. Elven Eufrat renner fra Tyrkia og ned i Syria. Tyrkia og Syria har planer om damanlegg og irrigasjonsanlegg som vil kreve en og en halv gang mer vann enn det Eufrat har. Det er en større kime

til krig enn oljen. Vannet.

345 For lite vann et sted og for mye vann et annet sted: En klode i ubalanse. Svarte
skyer. Terror. Mennesker på flukt. Aids som fører til at nesten hele generasjoner
blir utryddet i Afrika. Det nye århundre begynner på en utrolig dramatisk måte.

350

Dette ulykkelige kaoset står i en enorm kontrast til Europa hvor det integrerte
markedet i fellesskapets navn har skapt en helt ny orden på det gamle
kontinentet vårt, med åpne grenser, felles institusjoner og felles valuta. Og nå
355 utvides velferds- og sikkerhetssonen sør-østover. Og fordi EU ikke vil åpne
forhandlinger med nye land hvis de ikke tilpasser seg europeiske standarder når
det gjelder demokrati- og menneskerettigheter, så utvides også demokratiseringen
sør-østover. Slik fikk blant annet sigøyerne sine rettigheter inn i lovverket i
flere av søkerlandene. Ungarerne i Transylvania har fått politiske og kulturelle
360 rettigheter. Tyrkia har opphevet dødsstraffen og innført rettigheter for
kurderne. Tyrkia - landet som ligger mellom Asia og Europa og som er broen
mellom islam og kristendommen. I Tyrkia så vant nettopp et parti med sterke
røtter i islam valget. På et sosialt program. Og de understreker sterkere enn de
andre partiene at Tyrkia må komme med i EU. Dette kan virkelig vise seg å være
365 av historisk betydning for hele verden. Og når det gjelder Midtøsten: Det finnes
ikke noe annet alternativ for Midtøsten enn å gjøre det samme som i Europa:
Rive grensene, begynne å handle med hverandre, handle, veve landene inn i et
forpliktende samarbeid i stedet for å kjempe om territoriet. Og vi vet at landene
rundt Middelhavet - Magreb-landene - ønsker en nærmere tilknytning til EU, og
370 med Tyrkia som medlem vil vi om noen tiår kunne få en sammenhengende sone
av sikkerhet og samarbeid fra Nord-Afrika til Barentshavet. Dette er noe å
kjempe for, dere.

375

Det ligger heller ikke å få nødvendige forandringer i verden uten at vi nå får et
sterkere Europa. Se på realitetene: EU-landene kjempet for en sterkest mulig
Kyoto-avtale. USA har sagt nei til å undertegne den. Men kampen mot

380 klimaproblemene kan ikke vinnes uten at USA snur. Rett og slett fordi landet
står for 25 % av CO2-utslippene. Og vi kan ikke få USA til å snu uten et sterkt
Europa. Men USA må snu.

385

Et annet eksempel: EU kjempet sammen med oss for å få etablert den
internasjonale straffedomstolen. USA har ikke sluttet seg til. Jeg var på Balkan
for et par uker siden. I Kroatia sa de at USA krever av oss at vi skal nå utlevere
flere til domstolen i Haag. Men de vil ikke selv underlegge seg den internasjonale
390 straffedomstolen. Hvorfor kommer de da med slike krav? Og ser dere ikke at
dette bare øker på nasjonalismen på Balkan. Selvfølgelig gjør det det! Men her
ser dere også forskjellen mellom Europa og USA. Et Europa som ønsker å bygge
globale overnasjonale ordninger, og et USA som vil bruke FN, men bare dersom
det er til hjelp for deres egen politikk. Det er ikke tvil om hvor vi befinner oss i
395 dette bildet.

Et tredje eksempel, og kanskje det viktigste: På toppmøtet i Johannesburg nylig,
400 så tok Frankrikes president Jacques Chirac, han er jo ikke sosialist engang, men
han tok til orde for å beskutte det han kalte gevinsten av globaliseringen for å
overføre til de fattige landene. Valutatransaksjoner, flyreiser,
informasjonsstrømmer for å nevne noe. Det er bare fra Europa slike tanker
kommer. Og vi må stå sammen med dem for at de skal bli virkelighet i morgen.

405

Ingenting forklarer bedre hvor viktig dette er enn vår egen historie da vi i forrige
århundre gikk fra forsorg og veldedighet til velferdsstat gjennom beskatning av
410 de som hadde mye for å gi til dem som hadde lite. Dermed fikk vi en rettferdig
samfunnsstruktur, rett og slett ved å sette fattige menneske i sentrum av
økonomi og politikk i stedet for å være objekt for veldedighet. Det er dette vi må
gjøre på det globale plan: skape en rettferdig verdensordning. Det er ikke nok
med bistand og veldedighet.

415

Hvor er Norge i dette bildet?

420

Problemet er nå at vi sitter klemmt mellom begge uten reell mulighet til å påvirke. Vi har våre lusne petrodollar å dele ut, men det er det færre og færre som lar seg imponere ute når de vet at vårt oljefond nærmer seg 200 milliarder kroner. Og
425 nå er Fremskrittspartiet på offensiven og vil redusere på det bidraget også.

430 Hva har skjedd i Norge? Jeg vil forklare nærmere, men først vil jeg at dere skal ha noe i bakhodet. Det jeg kommer til å si, betyr ikke at vi har gjort alt riktig, at jeg har tatt bare riktige beslutninger og at jeg ikke kan ha ordlagt meg på måter som jeg burde skjønne kunne bli misforstått og vrangtolket. Men den situasjonen som har oppstått i Norge nå er så alvorlig at det ikke nytter å løse politiske
435 problemer med tabloide syndebukkeregister som pressen tvinger oss til å forholde oss med.

440 Når vi for andre gang på 10 år opplever at industrien flagger ut og at kommunene forgjeldes, som er den største trusselen for vårt folkestyre, i verdens rikeste land - så er dette så bemerkelsesverdig at det krever rett og slett en annen forklaring. Dette må bety at vi har fått en politisk kultur her i landet, et politisk underskudd som har ført til at vi ikke har klart å håndtere denne rikdommen.

445

Partiene på Stortinget har i årevis sloss om hvem som er mest godhjerta i noe jeg i hvert fall vil kalle en ren eventyrøkonomi hvor kappspisingen med trollet fører
450 til at nasjonaløkonomien før eller siden sprekker. Resultatet kan sammenfattes i et eneste bilde: Murpussen faller av på skolene, Ullevål Universitetssykehus må kanskje si opp 500 ansatte. Og Industrien flytter ut. Og det er distriktene som taper mest. Offentlig fattigdom, en enrom privat rikdom. Avindustrialisering. Hvordan er det mulig i et så rikt land?

455

En av mine favoritter, et av de mest fascinerende mennesker i norsk historie,
460 Thor Heyerdahl. Jeg har forresten gått inn i et styre for et nylig startet institutt,
Thor Heyerdahlsinstituttet, for å bruke hans ideer og bære det videre. Han
skrev en gang om den grenen han tilhørte, forskningen: "Nåtidens forskning er
som folk uten ledere. Vi har tusenvis av forskere som graver opp hvert sitt
465 fragment av sannheten, men hvor er de som jobber på tvers av fagprofesjonene,
de som setter sammen bitene til et hele? De uteblir. I dag må du være en del av
den hellige klanen, gå de andres vei, for å bli akseptert. Jeg vil utfordre klanen.
Vi trenger en ny form for forskning, som arbeider på tvers, bygger opp og setter
ting sammen."

470

Politikken er blitt slik Thor Heyerdahl sier forskningen er, bare på et mye lavere
nivå, selvfølgelig, en helt annen kategori. Den består av enkeltsaker, fra dag til
dag. Og ved hjelp av oljepenger har konkurransen mellom partiene vært satt i
475 høysetet. Og mediene bidrar med sin personfokusering, meningsmålinger og
anonymt sladder der politikken i Norge er blitt noe destruktivt, i alle fall ikke
noe som fører til helhet og langsiktighet. Og etter mange år med denne
kulturen, så oppdager vi plutselig at kostnadene er blitt for høye, renten er
drevet opp og valutakursen går i taket slik at det ikke blir mulig å drive
480 konkurranseutsatt industri i landet.

Jeg vil forklare nærmere med utgangspunkt i mitt eget liv: Jeg er sønn av vanlige
485 arbeidere. Arbeiderpartiet ga oss den stolthet og verdighet arbeiderne fortjente.
Derfor har Arbeiderpartiet alltid vært mitt parti. Det som vi ikke har langt nok
framme i bevisstheten i dag, er at Arbeiderpartiet aldri ble et parti som ville
avskaffe kapitalismen. Tvert i mot, det var det vi som forhindret at kapitalismen
spiste seg selv opp, slik som Karl Marx beskrev, profetisk. Borgerskapet nektet å
490 dele overskuddet i industrisamfunnet med oss. Og hadde det ikke vært for at vi
var mange nok til å kunne overta flertallet på Stortinget, så hadde vi fortsatt stått
der med lua i handa enda i dag. Og borgerskapet hadde stått hjelpeløse og sett på
at kapitalismen ødela seg selv. Men vi plasserte proletaren i sentrum av økonomi
og politikk og satte classesamfunnet tilside. Det var da det norske
495 industrieventyr virkelig tok av og velferdssamfunnet kunne bygges på grunnlag

av verdiskapning. Da kunne vi ta i bruk kapitalen og markedet i et samspill med arbeidsfolket og staten. Vi brakte Norge så nært det klasseløse samfunn som noen har klart å komme - med hellige, alminnelige stemmesedler.

500

Det vi ser er at når Arbeiderpartiet ikke er der til å skape denne organiske sammenbinding mellom kapitalen, arbeidet og staten, så ødelegger kapitalismen seg selv. Fordi det oppstår et politisk underskudd - mangel på politisk styring. Og vi ser det jo så klart i USA hvordan kapitalismen spiser seg selv opp. Enron-skandalen og mye annet. Og hver gang vi slipper tøylene løs, går det galt. Det skjedde på 80-tallet. Det skjer igjen. Kapitalismen må tøyles, men kapitalen må brukes i et samarbeid med lønnstakerne og staten for å skape industri vi kan leve av. Og her har vi Arbeiderpartiets viktigste bidrag til historien og til framtida.

510

Se på hva som skjedde. Gro Harlem Brundtland tok opp igjen det arbeidet som partiet under Einar Gerhardsen, Trygve Bratteli, Reiulf Steen og Odvar Nordli hadde drevet. Men de nye internasjonale rammebetingelsene krevde imidlertid noe annet og noe mer av oss enn på 50, 60 og 70-tallet. Solidaritetsalternativet ble skapt, som en ny modell for å få industrien igjen på beina. Unik i verden. Og det virket. Arbeidsledigheten gikk ned, industrisyssetningen vokste. Og derfor kunne vi ansette flere i offentlig sektor. 100 000 flere i offentlig sektor. 40.000 nye industriarbeidsplasser, ved hjelp av noe så enkelt som å dele og samarbeide.

520

Men så skjedde det noe av stor historisk interesse. De som hadde holdt seg i ro, hadde latt Arbeiderpartiet gjøre jobben med å få ned underskuddene, kom på banen igjen når overskuddene kom. For å få sin del av kaka. Partiene på Stortinget, kapitaleierne, de høytlønte. Og slik ble det økonomiske sentrum i landet brutt ned. Og slik ble det naturlige sentrum i landet også brutt ned, nemlig Arbeiderpartiet, og ble flyttet over til Fremskrittspartiet. Og det er der vi er i dag dessverre.

525

530

Jeg ønsker ikke på noen måte å være etterpåklok, men jeg forsøkte da jeg så hva som var på gang å appellere til de andre partiene om å være med å ta ansvar for å videreføre solidaritetsalternativet. Fordi vi som mindretallsregjering ikke kunne bære det videre alene. Jeg symboliserte dette ved å kalle det norske samfunn Det norske Hus. Men tiden som fulgte ble som jeg har vært inne på preget av noe langt annet enn denne ånd. De andre partiene brukte tvert i mot situasjonen til å gjøre det motsatte av det vi ville; stå sammen. Alle sa de ville ha en ny regjering og de satte oss utenfor huset ved å fremme overbud som i hvert fall ikke vi kunne leve med.

545

La meg ta, det høres latterlig ut i dag, men la oss bare et eksempel på hva som har foregått:

550

Samferdselsplaner som ble behandlet i Stortinget foran valget i 1997. Da plusset flertallet, altså opposisjonen på med 9 milliarder kroner. Da de kom i regjering så kunne de ikke engang gjennomføre våre rammer. Slik har det vært med forsvarsplanene. Med psykiatriplanen. Og hvem er det som strir med alt dette nå? Det er kommunene. Som dreper folkestyret vårt. På grunn av det som har skjedd i Stortinget.

560

Og hva verre er, dette som er blitt beskrevet, det er blitt en helt vanlig sport; at opposisjonen slår seg sammen og gjør enkeltvedtak i Stortinget som setter opp statsbudsjettets utgiftsside gjennom hele året og bare overlater til regjeringen å finne inndekning. Slik blir enhver helhetlig planlegging umulig. Opposisjon etter opposisjon har tatt knekken på regjering etter regjering. Og velgerne har hele tiden flyttet seg over til de som ikke sitter i regjering. Fordi de som kom dit hadde jo ikke noen mulighet til å gjennomføre det de hadde lovet. Og denne trafikken fortsetter. Når SV sier at: Vi vil gjerne være med på en budsjettløsning, men vi er dyrt i drift, er det dessverre en karikatur av den politiske situasjon i landet. Spørsmålet er ikke å drifte partiene, men om det i det hele tatt skal være mulig å drive industri og velferdspolitik i Norge.

570

Jeg ser det slik at Arbeiderpartiet må bidra til å gjenskape ryddighet i politikken i Norge, basert på noe så enkelt som å sette landets interesser foran partienes særinteresser. Politikken i Norge tåler ikke enda et skuespill.

580

Jeg håper at vi kan stå sammen og at vi ikke lar oss forlede av en tabloid kritikk av Arbeiderpartiet. Gjør vi ikke det, vil det bli umulig å styre oljelandet Norge. Arbeiderpartiets framtid står og faller på vår evne til å finne tilbake til den historiske lagånden Arbeiderpartiet ble tuftet på. Da kan vi bidra til å skape den nødvendige lagånd i Norge slik at vi kan ta vare på den rikdommen og bruke den til å bygge landet opp, i stedet for at vi gjør alle de historiske feil som så mange rike land har gjort før oss.

590

Og jeg vil si en annen ting: I stedet for å love folk enda mer av det de fleste av oss har nok fra før, burde vi bruke landets unike muligheter til å skape en utvikling som kunne ta bedre vare på både miljøet og mennesket. Stresset, presset og konkurransejaget etter stadig mer materielle goder, har gjort store grupper utbrente og utstøtte fra arbeidslivet. Vi kan imidlertid se for oss noe annet, et samfunn bortenfor velferdsamfunnet med grunntryggheten som velferdsstaten gir, men i tillegg større velvære, mer opplevelser, kultur og miljø. Og ikke minst arbeidsplasser som tar vare på folks psykiske og fysiske helse. Arbeidsplasser som gir inspirasjon og påfyll i hverdagen. Som også vil gi konkurransedyktige arbeidsplasser. Jeg snakker om det nye store løftet for arbeiderbevegelsen. Skape et opplevels- og velværesamfunn som setter miljøet i sentrum. Et samfunn som er spennende, men også trygt. Ikke bare for de få, men for alle mennesker i dette landet.

605

Det er også en annen ting jeg vil si til slutt, dere. Ja, det var ikke helt til slutt. Jeg ser Thorbjørn Berntsen der nede. På velvære. En kveld for lenge siden så ringte han meg, en høstkveld, eller seint, midt i august kanskje. Jeg og kona mi satt ute og tok et glass vin og koste oss. Og så ringer Thorbjørn. Og han girer seg opp,

610

615 da. Og prater om da han ble engasjert på det jeg nettopp snakket om; miljø, og
tenker på annet enn materielle goder. Det må bli slutt på denne
forbrukskarusellen. Og så roper han inn i telefonen: "Og nå har pinadø folk
begynt å sitte under slike varmelister og kose seg om kveldene og, vettu. Og det
var akkurat det vi gjorde. Men selv om vi koser oss, så må vi holde oss innenfor
de rammene som er, mener jeg.

620

Men det som jeg har lyst til å si også, det er at fordi vi insisterer på å forholde oss
til andre økonomiske realiteter enn våre handelspartnere, det er det som også
625 åpner for det jeg snakket om. Vi sitter nå med 4 % høyere rentenivå enn Europa
og en industri som flagger ut. Folk reiser til Sverige for å kjøpe varer og tjenester.
Og fordi fisken ikke kan selges i bearbeidet form på det europeiske markedet, så
går tusenvis av arbeidsplasser tapt.. Denne verdiskapingen kunne jo ha betalt
kommunebudsjettene i mange kommuner langs kysten. I stedet for så skriver de
630 nå brev om å bli administrert av staten. Og er i et nøtteskall hva det dreier seg
om, at hvis vi ikke er i stand til å ha verdiskapning med utgangspunkt i industri
og næringsvirksomhet, så blir vi alle på administrasjon, av noen.

635

Innen arbeiderbevegelsen sier mange, se til Sverige og gjør som Gøran Persson.
Ja, jeg husker godt i 1994 at mange sa: hvis vi melder oss inn i Eu så vil vi
undergrave velferdsstaten. Men Sverige gikk inn i EU. Der har man en
sosialdemokratisk regjering som bygger opp velferdsstaten og kjemper for noe
640 stort i Europa, nemlig at andre skal oppnå den samme sikkerheten og velferden
som vi nytter godt av. Vi ble stående utenfor og har fått et flertall som bygger
ned velferden og privatiserer velferden. Og norsk politikk dreier seg om mindre
og mindre spørsmål.

645

Det sier seg jo selv at vi er nødt til å drøfte gjennom denne situasjonen, hva blir
vår stilling hvis EU omfatter 25 land og Sverige, Storbritannia og Danmark går
med i Euroen.

650

Et like relevant spørsmål: Skal vi fortsette å være et land som bare krever
655 særordninger, men ikke tar forpliktelsene og heller ikke bidrar med noe, men
som mottar andres beslutninger? Da vil norsk politikk bli "mindre og mindre".
En nasjon må tro på noe som er større enn seg selv for å bli til noe.

660

Så vil jeg si: Vi må tro på at det går an å ha et stort sosialdemokratisk parti i
Norge. Jeg ser at noen kommentatorer sier at det kan vi oppgi og viser til, etter
min oppfatning feilaktig, at det har jo bare gått nedover på hele 90-tallet. Det
har ikke det. Vi hadde 34 % ved i 1989. Vi hadde rundt 35 % ved alle
665 stortingsvalg på 90-tallet. De to siste årene, nå, har vi hatt et lavt nivå. Men det
kommer av den utrolige vanskelige politiske situasjon vi har hatt i landet. Men
det beviser, at det er ikke langt tilbake at vi var på et høyere nivå, og vi har
muligheten til å komme tilbake dit.

670

Men da har jeg lyst til å si en ting. Da må vi se på hva det er som er samfunnets
behov, ikke sette oss ned og tenke: hva er det som lissom er opportunt nå. Gjør
som Tyskland, gjør som Sverige, ta det standpunktet, og ikke tenke: nei ikke gjør
675 det, for da skremmer vi noen. Vi kan bli stort igjen forutsatt at vi leder an, og
forutsatt at vi ser hen til det som er samfunnets virkelige behov, og ser framover.
Den sikreste veien til å bli et middels parti er at man begynner å lete etter
standpunkter som skal løfte partiet opp lar være å reise saker som man tror
skremmer velgerne. Problemet med et samfunn som bare har partier som tenker
680 på den måten, bare er små eller middels store partier, er at de blir så opptatt av å
vokte på hverandre og ta de "riktige standpunkter" at ingen tør lede an. Det er
noe i det som sies at de små partiene begynner der de store sakene slutter. Og
hvis alle blir slik, så slutter også politikken.

685

Det jeg vil si til slutt er dette: Det er ikke plass til intoleranse og religionskrig i
vår verden. Korstogenes tid må være forbi. Også de som går her hjemme.

690

Jødedommen, kristendommen og Islam som mange har brukt til å skape politiske motsetninger, de står ikke i motsetning til hverandre. De har samme opphav. Samme Gud. Islam anerkjenner Jesus Kristus som profet selv om muslimene mener at deres Muhammed - som kom til jorda noen hundre år senere - var den som fullendte budskapet til menneskene fra den felles Gud.

700

Vatikanet offentliggjorde en rapport på over 200 siders i sommer der det konkluderes med at man nå kan sette strek over motsetningen mellom jødedommen og kristendommen. Jødene venter som kjent på at Messias skal komme. De kristne mener at Messias har kommet i form av Jesus Kristus.

705 Vatikanet sier at dette ikke er noe problem lenger, fordi de kristne tror at Messias skal komme tilbake. Da har man trolig satt strek over en konflikt som kan ha vært opphav til intoleranse og kanskje også antisemittisme.

710

Men det løser ikke problemet i Jerusalem, som jeg startet med. Der disse tre religionene møtes. For i jødene bok står det at de skal bygge det tredje tempel på muren av det andre tempel når Messias kommer. Muren til det andre tempel var klagemuren som befinner seg på Tempelhøyden. Men på Tempelhøyden ligger muslimenes tredje helligste moske. Så det sier seg selv at jødene kan ikke gi fra seg suvereniteten til Tempelhøyden. Fordi de må kunne bygge det tredje tempel når Messias kommer. Så sier Shimon Peres at det kan man jo utsette litt, for det er ikke noen stor sjanse for at han kommer veldig fort. Men sånn tror jeg ikke de alle tanker. Og muslimene kan ikke gi fra seg suvereniteten til

720 Tempelhøyden, for de skal ha adgang til sin tredje helligste moske. Det finnes bare en løsning, dere, gode sosialdemokrater: Den internasjonale. Det er vår felles by. Den internasjonale løsning. Som garanterer for dem alle. Som på de fleste andre områder. Vi lever i en internasjonal tid. Det er ikke plass for nasjonalisme, korstog, intoleranse og religiøse motsetninger. Problemene er for store, utfordringene for overveldende til det.

725

Det etterlyses hardere ord om konflikten i Midtøsten og at Norge må ha en

selvstendig linje i Sikkerhetsrådet uansett hva man har kommet fram til. Jeg tror på De forente nasjoner. Jeg tror at Kofi Annans myke ord er mer virkningsfulle, og hans evne til å forstå alle sider av en sak er bedre grunnlag for å skape forsoning og fred. Jeg tror at FNs Sikkerhetsråd skal ha den makt som FN-

735 paktens gir Sikkerhetsrådet. Dermed kan vi ikke skalte og valte med dets avgjørelser slik USA gjør. Vi må underlegge oss Sikkerhetsrådet, hvis vi tror på det. Vårt viktigste oppdrag som sosialdemokrater er å overvinne motsetninger. Ikke forsterke dem. Vårt oppdrag er å sette de internasjonale institusjonene i høysetet.

740

Dette er min visjon:

745 En internasjonal rettsorden som alle er forpliktet til å følge.

Et FN som er sterkt nok til å gripe inn for å sikre enkeltmennesket mot overgrep.

750 En global velferdsstat som tar fra de rike og gir til de fattige. Som skaper rettferdighet, ikke veldedighet.

755 Denne visjonen er det mulig å få gjennomført hvis vi står sammen med andre.

I vår tid finnes det ikke lenger noe nasjonalt sosialdemokrati. Alene er vi ingenting i dagens verden. Ut i verden kommer vi ikke hvis vi ikke står sammen med andre. Sammen kan vi utrette like mye i det 21. århundre som vi gjorde i det 20. Her hjemme må vi sette gjenreisningen av et moderne norsk industrisamfunn inn i en europeisk virkelighet, og skape et arbeidsliv med et mer menneskelig ansikt - basert på økologiske prinsipper.

765

Vi må tro på noe som driver oss framover her hjemme, strekke oss noe, etter noe

770 her hjemme - som bidrar til noe vesentlig for andre også utenfor våre grenser.
Folket er der, dere. Folket lytter til dem som gjør ord til handling. Så la oss
fokusere på det som Arbeiderpartiet er best til, politiske løsninger til beste for
landet og verden. Et slikt Arbeiderparti kan ingen stoppe.

775

Velkommen til landsmøtet!

780

Kilde

www.DNA.no

Emner

Landsmøtetale, Partipolitikk, Åpningstale

785

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/det-finnes-ikke-noe-nasjonalt-sosialdemokrati>

790

795

800

805